

femmes for freedom

Reactie Femmes for Freedom op het conceptwetsvoorstel dat ziet op het tegengaan van huwelijkse gevangenschap

Femmes for Freedom (FFF) is zowel verheugd als teleurgesteld over het voorstel van minister Dekker om in artikel 827 lid 1 Rv huwelijkse gevangenschap als expliciete nevenvoorziening op te nemen, zodat het makkelijker wordt om bij een scheiding van een burgerlijk huwelijk het grote onrecht van huwelijkse gevangenschap tegen te gaan.

Verheugd omdat hiermee eindelijk een aanvang is gemaakt met het implementeren van voorstellen, die door FFF sinds 2012 geponeerd zijn. Het is een positieve stap om huwelijkse gevangenschap expliciet in het burgerlijk recht te benoemen door opname in het wetboek van burgerlijke rechtsvordering (Rv).

Teleurgesteld omdat deze wijziging slechts een beperkte betekenis voor de doelgroep heeft en er niet is ingegaan op voorstellen van FFF om huwelijkse gevangenschap ook in het Burgerlijk Wetboek te benoemen, noch op voorstellen voor een breder beleid inzake huwelijkse gevangenschap. Tevens teleurgesteld omdat de minister zijn recente toezegging om FFF – en daarmee de vrouwen uit de doelgroep – te betrekken bij de beleidsvorming, niet daadwerkelijk is nagekomen, op de onderhavige consultatieronde na. De overheid laat als zodanig helaas kansen liggen voor de emancipatie van vrouwen uit migrantengemeenschappen, en daarmee voor de emancipatie van deze gemeenschappen als geheel.

Toelichting

Huwelijkse gevangenschap is een schending van het recht van vrouwen om zelf hun leven vorm te kunnen geven. De overheid dient het vrouwen aldus mogelijk te maken het recht op zelfbeschikking uit te oefenen. FFF is derhalve verheugd dat – nadat FFF dit reeds in 2012¹ en vervolgens weer in 2014² en 2017³ bepleitte – huwelijkse gevangenschap thans nu niet meer alleen via het wetboek van strafrecht wordt tegengegaan, maar dat eveneens

¹ **Kamerstuk 32175 nr. 31: BRIEF VAN DE MINISTER EN DE STAATSSECRETARIS VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE van 21 mei 2012:**

'Femmes for Freedom bepleit voorts om artikel 827, onderdeel f, Rv met het oog op de vereiste samenhang met het verzoek tot echtscheiding zodanig te wijzigen dat de ontbinding van een religieus huwelijk als nevenvoorziening bij de echtscheiding verzocht kan worden. Deze wetswijziging zou voorkomen dat vrouwen apart van de echtscheidings-procedure via een kort geding dienen te bewerkstelligen dat de man medewerking verleent aan de totstandkoming van de ontbinding van het religieuze huwelijk. Ten aanzien van de reeds hiervoor genoemde uitspraak van de Hoge Raad uit 1982, waarin de Hoge Raad oordeelde dat de betreffende vordering gecombineerd kon worden met de vordering tot echtscheiding, is door de Advocaat-Generaal en de annotator geconcludeerd dat de vordering tot het bevel aan de man om medewerking te verlenen aan het verkrijgen of tot stand komen van een rabbinaal echtscheidingsvonnis, althans voor zover dat in het vermogen van de man lag, in nauw verband stond met de vordering tot echtscheiding.¹ In het nadien in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering vastgelegde artikel 827, onderdeel f, is voorts bepaald dat andere dan in de onderdelen a tot en met e opgesomde nevenvoorzieningen slechts toelaatbaar zijn als deze niet leiden tot

een eerste stap wordt gezet om dit ook via het burgerlijk recht te doen. Het voorstel van de Minister biedt slachtoffers, advocaten en rechters in ieder geval meer juridische handvatten dan voorheen. Hoewel het in principe via artikel 827 Rv al mogelijk was om de rechter te verzoeken in de nevenvoorziening de huwelijkse gevangenschap te beëindigen op advies van de Commissie de Ruiters⁴ (zie tevens noot 1) wordt deze mogelijkheid nu expliciet vastgelegd.

FFF is echter eveneens **teleurgesteld** over de reikwijdte van het voorstel. Het voorstel ziet alleen soelaas aan vrouwen die zowel burgerlijk als religieus gehuwd zijn. Veel vrouwen die met huwelijkse gevangenschap te maken dreigen te krijgen, zijn echter alleen religieus getrouwd. Deze vrouwen blijven ondanks het onderhavige wetsvoorstel echter nog steeds in de kou staan. Om daadwerkelijk alle varianten van huwelijkse gevangenschap tegen te gaan, pleit FFF wederom voor de voorstellen die zij in 2013 met de wetgevingsjurist van J&V en in 2013 en 2014 besprak, met Kamerleden schriftelijk en mondeling gecommuniceerd heeft alsmede in het vaktijdschrift Migratie en Recht in 2014 bepleit heeft, namelijk de invoering van een tegenhanger van artikel 1:68 BW. In deze tegenhanger dient een algemene formulering opgenomen te worden waarin bepaald dat partijen dienen mee te werken aan de ontbinding van het religieus huwelijk bij de beëindiging van het burgerlijk huwelijk als ook en indien partijen slechts religieus gehuwd zijn indien een van de partijen dit wenst.

Een codificatie van een tegenhanger van artikel 1:68 BW voorkomt als zodanig veel leed en kan als zodanig veel gevallen van huwelijkse gevangenschap oplossen die door het huidige concept-wetsvoorstel buitengesloten worden. Dit voorstel van FFF wordt sinds 2018 eveneens door de Universiteit Maastricht gesteund⁵. FFF zou het waarderen indien het ministerie van J&V in overleg treedt met FFF over dit voorstel.

onnodige vertraging van het geding en derhalve niet al te ingewikkeld zijn. De mogelijkheid om in een echtscheidingsprocedure andere kwesties dan de reeds in artikel 827 Rv. opgenomen nevenvoorzieningen aan de rechter te kunnen voorleggen is bij de herziening van het procesrecht in de wet opgenomen op advies van de Commissie De Ruiters (Kamerstukken II 1996/97, 26 862, nr. 3). Teneinde de echtscheiding niet te bemoeilijken is bepaald dat de behandeling van de nevenvoorziening niet tot onnodige vertraging mag leiden. Of zulks het geval is staat ter beoordeling van de rechter. Gelet op het voorgaande zien wij thans geen noodzaak om artikel 827 Rv. aan te passen.'

² Handelingen TK 2013-2014, 65 en Tijdschrift Asiel & Migrantenrecht 2014 nr .02

³ EenVandaag 29-11-2017 CDA en GroenLinks willen boete voor mannen die vrouwen gevangen houden in islamitisch huwelijk <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/cda-en-groenlinks-willen-boete-voor-mannen-die-vrouwen-gevangen-houden-in-islamitisch-huwelijk/>

⁴ Kamerstukken II 1996/97, 26 862, nr. 3

⁵ Kruiniger, P. (2018). *Niet langer geketend aan het huwelijk! Juridische instrumenten die huwelijkse gevangenschap kunnen voorkomen of oplossen. Deel I: deelproject 2.* Maastricht: Maastricht University / Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek NWO

p.71: 'Ten eerste zou aan artikel 1:68 BW een tweede lid of een artikel 1:68a toegevoegd kunnen worden met de volgende strekking: 'Bij de beëindiging van het burgerlijk huwelijk of bij het ontbreken van een burgerlijk

Tenslotte betreurt FFF dat in het huidige concept-wetsvoorstel niet van de gelegenheid gebruik wordt gemaakt om een breder beleid voor het tegengaan van huwelijkse gevangenschap te formuleren. Hiervoor verwijst FFF naar haar eerdere uitgebreide reactie⁶ aan de Kamer en tevens naar haar reactie op het rapport van de Universiteit Maastricht, waar minister Dekker eveneens in zijn brief aan de Kamer naar verwijst⁷.

Helaas kan FFF slechts constateren dat, terwijl het vanaf 2011 het onderwerp huwelijkse gevangenschap heeft gedefinieerd en geagendeerd en succesvol voorstellen heeft gedaan om dit tegen te gaan, de overheid niet met FFF wenst samen te werken, ondanks de hiervoor geuite steun van de Kamer en regering⁸. En dat terwijl FFF een bewezen en

huwelijk, dienen partijen, op verzoek van een der partijen, hun onvoorwaardelijke en volledige medewerking, voor zover dat in hun macht ligt, te verlenen aan de beëindiging van het tussen hen bestaande religieuze huwelijk.'

⁶ <https://www.femmesforfreedom.com/wp-content/uploads/2018/06/ReactieFFFBriefSanderDekker.pdf>

⁷ <https://www.femmesforfreedom.com/reactie-fff-op-de-brief-van-minister-dekker-en-het-onderzoek-van-de-universiteit-van-maastricht/>

⁸ Kamerstuk 32175 nr.31: BRIEF VAN DE MINISTER EN DE STAATSSECRETARIS VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE van 21 mei 2012:

*'Voorlichting over de mogelijkheden die slachtoffers hebben om het religieuze huwelijk te ontbinden achten wij in dit verband van groot belang. **Daarbij is vooral een rol weggelegd voor organisaties die dicht bij de slachtoffers staan en deze kunnen bereiken, zoals bijvoorbeeld Femmes for Freedom.'***

Handelingen TK 2013-2014, 65: Plenaire behandeling van het wetsvoorstel Wijziging van Boek 1 en Boek 10 van het Burgerlijk Wetboek betreffende de huwelijksleeftijd, de huwelijksbeletselen, de nietigverklaring van een huwelijk en de erkenning van in het buitenland gesloten huwelijken (Wet tegengaan huwelijksdwang) (33488) op 20 maart 2014:

Marit Rebel (PvdA):

*'Het moeten sluiten van een informeel religieus huwelijk kan de positie van een slachtoffer verslechteren. Gerichtte aandacht voor en preventie van deze sluiproute is ook nodig bij zowel hulpverlening als politie als binnen de reguliere gemeenschappen waar dit plaatsvindt. Mevrouw Musa **van Femmes for Freedom wijst terecht op het belang van de juiste training van betrokken partijen bij de herkenning ervan en van een goede keten aanpak, met name om te voorkomen dat er verkeerde adviezen worden gegeven. Internationale verdragen verplichten ons om geregistreerde huwelijken te bevorderen en informele huwelijken tegen te gaan.** In het amendement dat ik met collega Van Oosten van de VVD heb ingediend, vragen wij om een evaluatie na drie jaar. Het is juist bij deze wet van belang om snel zicht te krijgen op de werking ervan.'*

Foort van Oosten (VVD):

Overigens brengt mij dat meteen op een aanvullende vraag aan de staatssecretaris. Het komt nogal eens voor dat bui- tenlands "familie recht" dwarsligt daar waar het gaat om erkenning van in Nederland gesloten echtscheidingsbeschik- kingen. Wellicht is dit buiten de orde, want we spreken over het voorkomen van huwelijksdwang en niet over echtschei- ding, maar kan de staatssecretaris met de Kamer delen welke inzet hij heeft gepleegd in zijn dialoog met andere landen die ertoe zou moeten leiden dat Nederlandse echt- scheidingsbeschikkingen in het buitenland worden erkend? Ik vraag dit temeer omdat dit ook relevant kan zijn in de aanpak van de problematiek van de huwelijkse gevangen- schap. Daarover hoorde ik de heer De Wit spreken, maar ook andere collega's. De situatie dat vrouwen tegen hun wil gevangen worden gehouden in een huwelijk komt mij net zo onwenselijk voor als dat zij een huwelijk onder dwang moeten aangaan. Ik ontvang signalen dat dit in Nederland aan de orde is. Blijkbaar wonen in ons land vrouwen die tegen hun wil in een huwelijk

onderschreven expertise heeft. Andere NGO's, bijvoorbeeld zij die zich inzetten voor de rechten van LHBTI+ mensen, worden wel actief bij het beleid en de uitvoering daarvan betrokken. De keuzes die nu gemaakt worden, zoals die voor een advocatenkantoor dat sharia-rechtbanken bepleit⁹, voor religieuze leiders, of een wetenschapper die slecht 3 case studies heeft verricht, sluiten de vrouwen uit de doelgroep volledig buiten. En dat terwijl we in de jaren zeventig als Nederland reeds hebben geconcludeerd dat de man niet beter weet wat goed is voor de vrouw dan de vrouw zelf. Het gevolg van deze opmerkelijke keuzes is dat wetswijzigingen zoals het nu voorliggende voorstel veel later dan nodig op de agenda komen en dat het verder benodigde beleid uitblijft. FFF heeft dit op 20 augustus 2018 in een gesprek met minister Dekker aan de orde gesteld en kreeg de toezegging dat zij betrokken zou worden bij het beleid. De ambtenaren van de minister meldden na het gesprek dat "betrokken worden" wat hen betreft betekent: "aan de internetconsultatie

gevangen worden gehouden. Is de staatssecretaris met dit probleem bekend? **Wil hij deze problematiek nader beschouwen en hierover bijvoorbeeld met de organisatie Femmes for Freedom nader naar kijken?** Speelt hier een probleem ik vind het lastig om in te schatten dat we niet links kunnen laten liggen? Zo ja, wat moeten we dan doen? Overigens is mij aangereikt dat bijvoorbeeld in de Verenigde Staten wetgeving bestaat die de huwelijkse gevangenschap zou aanpakken. Zou dit in Nederland van nut kunnen zijn? Ik wacht de reactie van de staatssecretaris af.'

Opzij, maart 2016:

Sadet Karabulut: 'Wat hierbij niet helpt, is dat minister Asscher alleen om de tafel zit met imams en moskeebesturen. Typisch Nederlands om te willen polderen met belangenorganisaties, maar in moskeebesturen zitten geen vrouwen. De belangen van moslima's worden op ministerieel niveau niet vertegenwoordigd, denk maar niet dat moslimmannen daa-over praten. Minister Asscher moet daar om ook met moslima's zoals Shirin Musa in gesprek.

Kamerstuk 32175 nr. 6, verslag van een algemeen overleg huwelijksdwang en gezinsmigratie op 7 april 2016: Vera Bergkamp (D66)

'Het is belangrijk om gebruik te maken van de kennis die we in Nederland hebben, bijvoorbeeld via Femmes for Freedom, Jeugdzorg, Atria, Kennisplatform Integratie & Samenleving maar ook het COA. Op welke manier worden deze organisaties bij de aanpak betrokken? Ik ben heel benieuwd naar de wijze waarop het proces eruitziet.'

Kamerstuk 28345 nr.186 AO Kindermishandeling/ GIA/ Slachtoffers loverboys op 4 april 2018:

Gert-Jan Segers: 'Helemaal aan het eind een onderwerp dat speciale aandacht verdient. Het gaat om een speciale subcultuur, een heel specifieke groep waarin sprake kan zijn van eerwraak en gedwongen huwelijken. Ook daar hebben we soms de hulp nodig van specialisten in de samenleving die dit bij de kop pakken. **Het gaat bijvoorbeeld om Shirin Musa van Femmes for Freedom, die iedere keer dit onderwerp agendeert. Het gaat om een heel kleine organisatie die soms een heel klein duwtje nodig heeft. Mijn aanmoediging is: kunnen we dat kleine duwtje niet geven?**

Mijn tweede vraag is aan Minister Dekker, over gedwongen huwelijken. Soms heb je maatschappelijke organisaties nodig die iets doen, iets kunnen doen en soms een stap verder kunnen gaan dan de overheid zelf kan. **Ik heb zelf de organisatie Femmes for Freedom genoemd. Ik geef het ook maar in overweging. Misschien komen we er later nog een keer over te spreken. Maar dat is wel een organisatie die een stap verder kan zetten in een aantal subculturen waarin de overheid toch wat beperkt is. Een hartelijke aanbeveling dus. Dank.'**

⁹ Rotterdam 18 september 2018: Beantwoording van de schriftelijke vragen van het raadslid T.C. Hoogwerf (Leefbaar Rotterdam) over Partners aanpak schadelijke en traditionele praktijken, zie <https://rotterdam.notubiz.nl/modules/4/schriftelijke%20vragen/462007>

mogen meedoen". Ook blijven andere ministeries (zoals VWS en SZW), FFF systematisch boycotten, hetwelk een effectieve oplossing alsmede effectief beleid en wetgeving zal blijven verhinderen. Er is geen integraal beleid om huwelijkse gevangenschap tegen te gaan. FFF kan hieruit slechts concluderen dat er geen sprake is van het betrekken van FFF – dat is opgericht door vrouwen uit de doelgroep - in het beleidsvormingsproces rond huwelijkse gevangenschap, ondanks regelmatige aandrang van de Kamer en toezegging van de regering hieromtrent. Het CEDAW heeft in deze bij de Nederlandse regering haar zorgen geuit over het feit dat beleid dat gaat over vrouwen uit migrantengemeenschappen, gemaakt wordt zonder hen erbij te betrekken¹⁰.

FFF is zich ervan bewust dat zij een uitgesproken plaats inneemt in het debat, maar FFF doet dit op basis van inhoudelijke deskundigheid en unieke expertise. FFF is van mening dat het onderwerp huwelijkse gevangenschap (en de hele emancipatie van meisjes/vrouwen uit patriarchale gemeenschappen) alleen effectief aangepakt kan worden als de overheid een duidelijk beleid voert op het afdwingen van fundamentele rechten voor de meisjes en vrouwen uit deze gemeenschappen.

Dat effectief beleid echter kan alleen gemaakt worden door vrouwen uit de doelgroep erbij te betrekken. Zonder deze vrouwen erbij te betrekken, is het immers niet mogelijk een goed inzicht in de problematiek van huwelijkse gevangenschap te verkrijgen. Dat ziet men terug in de kwaliteit van de voorstellen en de snelheid van de totstandkoming van beleid. Het gevolg is dat de emancipatie van vrouwen uit migrantengemeenschappen vertraagd wordt, en daarmee de emancipatie van deze gemeenschappen als geheel een verdere en onnodige vertraging oploopt. Het behoeft geen betoog dat de onnodige vertraging van de emancipatie van deze gemeenschappen een negatief effect op de Nederlandse samenleving als geheel heeft.

Shirin Musa
Directeur Femmes for Freedom
Den Haag, 13 november 2018

Bijlagen:

1. Reactie FFF op de brief van minister Dekker en het onderzoek van de Universiteit Maastricht.

¹⁰ [De conclusies van het VN-Vrouwenrechtencomité in 2016](#)